ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
MACIEJ SZPUNAR
της 8ης Μαΐου 2025 [1]

Συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-580/23 και C-795/23

Mio AB,
Mio e-handel AB,
Mio Försäljning AB
κατά
Galleri Mikael & Thomas Asplund Aktiebolag
[αίτηση του Svea Hovrätt Patent- och marknadsöverdomstolen (εφετείου Στοκχόλμης, δικάζοντος ως δευτεροβάθμιου δικαστηρίου διαφορών βιομηχανικής ιδιοκτησίας και εμπορικών υποθέσεων, Σουηδία) για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]
και
konektra GmbH,
LN
κατά
USM U. Schärer Söhne AG

[αίτηση του Bundesgerichtshof (Ανωτάτου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου, Γερμανία) για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικά δικαιώματα – Οδηγία 2001/29/ΕΚ – Άρθρο 2 – Δικαίωμα αναπαραγωγής – Έννοια του "έργου" – Προστασία των έργων εφαρμοσμένης τέχνης βάσει του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας – Εξέταση της πρωτοτυπίας του έργου εφαρμοσμένης τέχνης – Έννοια των "ελεύθερων και δημιουργικών επιλογών" – Κριτήρια αξιολόγησης των ελεύθερων και δημιουργικών επιλογών – Αξιολόγηση της προσβολής των αποκλειστικών δικαιωμάτων»

Εισαγωγή

1. Δύο πρόσφατες αποφάσεις από δικαστήρια δύο κρατών μελών, σχετικά με εμβληματικά αντικείμενα στον κόσμο του σχεδιασμού, καταδεικνύουν ξεκάθαρα τα διλήμματα που συνδέονται με το πρόβλημα που ανακύπτει στις υπό κρίση συνεκδικαζόμενες υποθέσεις, δηλαδή την προστασία των έργων εφαρμοσμένης τέχνης βάσει του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας. Συγκεκριμένα, το tribunal judiciaire de Paris (πρωτοδικείο του Παρισιού, Γαλλία) αναγνώρισε τον χαρακτηρισμό του «έργου», όπως ορίζεται στο δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας, για τα δύο υποδείγματα (μοντέλα) τσαντών χειρός «Kelly» και «Birkin» του εμπορικού σήματος

[1] Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

Hermès[2]. Λίγες ημέρες αργότερα, το Bundesgerichtshof (Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο, Γερμανία), ένα εκ των αιτούντων δικαστηρίων στις υπό κρίση συνεκδικαζόμενες υποθέσεις, δεν απέδωσε τον ίδιο χαρακτηρισμό σε δύο μοντέλα σανδαλιών του εμπορικού σήματος Birkenstock[3].

2. Οι δυσκολίες στις οποίες προσκρούει η προστασία της διανοητικής ιδιοκτησίας όσον αφορά την επίμαχη κατηγορία αντικειμένων οφείλονται στο γεγονός ότι τα εν λόγω αντικείμενα βρίσκονται στο μεταίχμιο μεταξύ «καθαρών» έργων τέχνης και απλών χρηστικών αντικειμένων: ανήκουν και στις δύο ομάδες –ωστόσο δεν εντάσσονται πλήρως σε καμία από αυτές. Επιπλέον, η κατηγορία των έργων εφαρμοσμένης τέχνης δεν είναι, εκ φύσεως, ομοιογενής, στον βαθμό που περιλαμβάνει τόσο πραγματικά έργα τέχνης με πρόσθετη χρηστική λειτουργία όσο και χρηστικά αντικείμενα στα οποία οι δημιουργοί προσέδωσαν μια «καλλιτεχνική» όψη, με την πιο ευρεία έννοια του όρου. Πολλώ δε μάλλον όταν πρόκειται για αντικείμενα των οποίων ο χαρακτηρισμός ως έργων καθαρής ή εφαρμοσμένης τέχνης θα ήταν δυσχερής, όπως οι δημιουργίες υψηλής ραπτικής, τα κοσμήματα ή ορισμένα φιαλίδια αρωμάτων.

3. Κατά συνέπεια, ακόμη και αν υπάρχουν καθεστώτα προστασίας ειδικής φύσεως για αυτού του είδους τα αντικείμενα, όπως το καθεστώς προστασίας σχεδίων και υποδειγμάτων στο δίκαιο της Ένωσης, εντούτοις, εξακολουθεί να υφίσταται το ζήτημα της προστασίας τους βάσει του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας. Διαφορετικά νομικά συστήματα παρέχουν διαφορετικές απαντήσεις σε αυτό το ερώτημα, οι οποίες κυμαίνονται από τον αποκλεισμό της προστασίας χρηστικών αντικειμένων βάσει του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας έως την πλήρη προστασία με βάση τα ίδια κριτήρια με εκείνα που εφαρμόζονται σε άλλες κατηγορίες έργων, σύμφωνα με τη θεωρία της ενότητας της τέχνης[4], συμπεριλαμβανομένης μιας περιορισμένης προστασίας ή προστασίας που εξαρτάται από πιο αυστηρές απαιτήσεις από ό,τι για άλλες κατηγορίες έργων.

4. Όλα ανεξαιρέτως τα ως άνω συστήματα φαίνεται να αντιμετωπίζονται με δυσαρέσκεια καθώς η λειτουργία τους κρίνεται ανεπαρκής. Αυτό οφείλεται, αφενός, στην απουσία σαφούς οριοθέτησης μεταξύ των χρηστικών αντικειμένων που μπορούν να τύχουν προστασίας βάσει του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και εκείνων που εξαιρούνται από αυτήν και, αφετέρου, στη συνακόλουθη έλλειψη προβλεψιμότητας και ασφάλειας δικαίου. Για τον λόγο αυτό, τα εθνικά συστήματα για την προστασία των έργων εφαρμοσμένης τέχνης βρίσκονται σε συνεχή εξέλιξη από νομοθετική και νομολογιακή άποψη, σε αναζήτηση λύσεων που ανταποκρίνονται πιο κατάλληλα στις ανάγκες των ενδιαφερομένων[5].

5. Το δίκαιο της Ένωσης περί πνευματικής ιδιοκτησίας θεσπίζει την αρχή της προστασίας χωρίς ειδικές απαιτήσεις για τα έργα εφαρμοσμένης τέχνης. Το ζήτημα των όρων παροχής της εν λόγω προστασίας έχει ήδη τεθεί ενώπιον του Δικαστηρίου[6]. Στις υπό κρίση συνεκδικαζόμενες υποθέσεις, ζητείται από το Δικαστήριο να αποσαφηνίσει προηγούμενη νομολογία του σχετικά με το ως άνω ζήτημα. Από την άποψη αυτή, δεν πρόκειται για τη θέσπιση ενός ενιαίου προτύπου προστασίας που θα παρέχει τη δυνατότητα να καθορισθεί με ασφαλή τρόπο εάν ένα αντικείμενο

[2] Απόφαση της 7ης Φεβρουαρίου 2025, RG 22/09210. Βλ. επίσης Söğüt, A., *Design or art? French court rules that Birkin Bag is a copyright work*, https://ipkitten.blogspot.com.

[3] Απόφαση της 20ής Φεβρουαρίου 2025, I ZR 16/24. Βλ. επίσης Pemsel, M., *Birkenstock's sandals are not sufficiently artistic to enjoy copyright protection*, https://ipkitten.blogspot.com.

[4] Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, δεν υπάρχει διαφορά μεταξύ της «καθαρής τέχνης» και της «εφαρμοσμένης τέχνης», καθώς όλα τα δημιουργήματα είναι εξίσου άξια προστασίας, ανεξάρτητα από τον σκοπό τους.

[5] Για μια επισκόπηση της κατάστασης σε διάφορες χώρες, ευρωπαϊκές και μη, βλ. Derclaye, E. (επιμ.), *The Copyright/Design Interface*, Cambridge University Press, 2018.

[6] Βλ., ιδίως, τις αποφάσεις της 12ης Σεπτεμβρίου 2019, Cofemel (C-683/17, στο εξής: απόφαση Cofemel, EU:C:2019:721), και της 11ης Ιουνίου 2020, Brompton Bicycle (C-833/18, στο εξής: απόφαση Brompton Bicycle, EU:C:2020:461).

εμπίπτει στην προστασία αυτή· μια τέτοια φιλοδοξία θα ήταν ουτοπική. Για τον χαρακτηρισμό ενός έργου σύμφωνα με το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας απαιτούνται σύνθετες και, κατ' ανάγκη, εν μέρει υποκειμενικές αξιολογήσεις οι οποίες μπορούν να διενεργηθούν μόνο κατά περίπτωση. Ωστόσο, ο ως άνω χαρακτηρισμός πρέπει να είναι εναρμονισμένος στο πλαίσιο της εσωτερικής αγοράς, ώστε τα δεκτικά προστασίας στοιχεία της τσάντας «Birkin» και εκείνα αντιστοίχως των σανδαλιών «Birkenstock» να αξιολογούνται με βάση τα ίδια κριτήρια σε όλα τα κράτη μέλη.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

6. Στα άρθρα 2 έως 4 της οδηγίας 2001/29/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας[7], ορίζεται ότι:

«Άρθρο 2

Τα κράτη μέλη παρέχουν το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπουν ή να απαγορεύουν, την άμεση ή έμμεση, προσωρινή ή μόνιμη αναπαραγωγή με οποιοδήποτε μέσο και μορφή, εν όλω ή εν μέρει:

α) στους δημιουργούς, όσον αφορά τα έργα τους,

[…]

Άρθρο 3

1. Τα κράτη μέλη παρέχουν στους δημιουργούς το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπουν ή να απαγορεύουν κάθε παρουσίαση στο κοινό των έργων τους, ενσυρμάτως ή ασυρμάτως, καθώς και να καθιστούν προσιτά τα έργα τους στο κοινό κατά τρόπο ώστε οποιοσδήποτε να έχει πρόσβαση σε αυτά όπου και όταν επιλέγει ο ίδιος.

[…]

Άρθρο 4

1. Τα κράτη μέλη παρέχουν στους δημιουργούς, όσον αφορά το πρωτότυπο ή αντίγραφο των έργων τους, το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπουν ή να απαγορεύουν τη διανομή τους στο κοινό με οποιαδήποτε μορφή μέσω πώλησης ή άλλως.

[…]»

[7] ΕΕ 2001, L 167, σ. 10.

Το σουηδικό δίκαιο

7. Βάσει του άρθρου 1, παράγραφος 1, σημείο 6, του Lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (νόμου 1960:729 περί του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας επί λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων), προστατεύονται, μεταξύ άλλων, τα έργα εφαρμοσμένης τέχνης.

8. Σύμφωνα με το άρθρο 2 του νόμου αυτού, το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας περιλαμβάνει, με την επιφύλαξη ορισμένων περιορισμών, το αποκλειστικό δικαίωμα του δημιουργού να διαθέτει το έργο, αναπαράγοντάς το και καθιστώντας το προσιτό στο κοινό, στην αρχική του μορφή ή τροποποιημένο, μεταφρασμένο ή προσαρμοσμένο σε άλλο λογοτεχνικό ή καλλιτεχνικό είδος ή με χρήση άλλης τεχνικής. Η παραγωγή αντιγράφων περιλαμβάνει κάθε άμεση ή έμμεση, προσωρινή ή μόνιμη αναπαραγωγή ενός έργου, με οποιοδήποτε μέσο και μορφή, εν όλω ή εν μέρει. Το έργο καθίσταται προσιτό στο κοινό, μεταξύ άλλων, όταν μεταδίδεται στο κοινό ή όταν αντίγραφα του έργου προσφέρονται προς πώληση, ενοικίαση ή δανεισμό ή διανέμονται με άλλον τρόπο στο κοινό.

Το γερμανικό δίκαιο

9. Στο άρθρο 2, παράγραφος 1, σημείο 4, του Urheberrechtsgesetz (νόμου περί του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων), της 9ης Σεπτεμβρίου 1965 [8], το οποίο επιγράφεται «Προστατευόμενα έργα», προβλέπεται ότι τα προστατευόμενα έργα περιλαμβάνουν ιδίως έργα καλών τεχνών, συμπεριλαμβανομένων των έργων αρχιτεκτονικής και εφαρμοσμένης τέχνης, καθώς και σχέδια τέτοιων έργων και, στην παράγραφο 2, ότι έργα, κατά την έννοια του οικείου νόμου, συνιστούν μόνο τα προσωπικά πνευματικά δημιουργήματα.

Τα πραγματικά περιστατικά, η διαδικασία της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

Η υπόθεση C-580/23

10. Η Galleri Mikael & Thomas Asplund Aktiebolag, εταιρία σουηδικού δικαίου (στο εξής: Asplund), σχεδιάζει και κατασκευάζει προϊόντα εσωτερικής διακόσμησης και έπιπλα, συμπεριλαμβανομένων τραπεζαριών της σειράς «Palais Royal».

11. Η Mio AB, η Mio e-handel AB και η Mio Försäljning AB, εταιρίες σουηδικού δικαίου (στο εξής από κοινού: Mio), δραστηριοποιούνται στο λιανικό εμπόριο επίπλων και ειδών εσωτερικής διακόσμησης. Η γκάμα επίπλων της Mio περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τραπεζαρίες της σειράς επίπλων «Cord».

12. Τον Οκτώβριο του 2021 η Asplund άσκησε αγωγή ενώπιον του Patent- och marknadsdomstolen (πρωτοβάθμιου δικαστηρίου διαφορών βιομηχανικής ιδιοκτησίας και εμπορικών υποθέσεων, Σουηδία) επικαλούμενη προσβολή του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας επί των τραπεζαριών «Palais Royal», ζητώντας, κατ' ουσίαν, από το ως άνω δικαστήριο να απαγορεύσει στη Mio, επ' απειλή κυρώσεων, να κατασκευάζει, να διαθέτει στην αγορά ή να πωλεί τραπεζαρίες «Cord».

[8] BGBl. 1965 I, σ. 1273.

13. Η Mio προέβαλε, κατ' ουσίαν, ότι η τραπεζαρία «Palais Royal» δεν προστατεύεται βάσει του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας διότι δεν διαθέτει την απαιτούμενη πρωτοτυπία ώστε να τύχει της προστασίας του δικαιώματος αυτού. Επιπλέον, σύμφωνα με την εκκαλούσα Mio, ακόμη και αν συνέβαινε αυτό, η έκταση της προστασίας θα ήταν περιορισμένη και στενή, ενώ οι διαφορές μεταξύ των επίμαχων δύο τραπεζαριών αρκούσαν ώστε να διαπιστωθεί ότι δεν υφίσταται προσβολή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας της Asplund. Περαιτέρω, η Mio υποστηρίζει ότι η τραπεζαρία «Cord» αποτέλεσε αντικείμενο ανεξάρτητης παραγωγής και δεν αποτελεί απομίμηση της τραπεζαρίας «Palais Royal».

14. Το Patent- och marknadsdomstolen (πρωτοβάθμιο δικαστήριο διαφορών βιομηχανικής ιδιοκτησίας και εμπορικών υποθέσεων), με απόφαση της 19ης Οκτωβρίου 2022, έκανε δεκτή την αγωγή της Asplund. Η Mio άσκησε έφεση κατά της ανωτέρω αποφάσεως ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου.

15. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Svea Hovrätt Patent- och marknadsöverdomstolen (εφετείο Στοκχόλμης, δικάζον ως δευτεροβάθμιο δικαστήριο διαφορών βιομηχανικής ιδιοκτησίας και εμπορικών υποθέσεων, Σουηδία) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Κατά την αξιολόγηση του κατά πόσον ένα αντικείμενο εφαρμοσμένης τέχνης μπορεί να τύχει της εκτεταμένης προστασίας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας ως έργο κατά την έννοια των άρθρων 2 έως 4 της [οδηγίας 2001/29], με ποιον τρόπο πρέπει να διενεργείται η εξέταση –και ποια στοιχεία επιβάλλεται ή θα έπρεπε να λαμβάνονται υπόψη– για να διαπιστωθεί αν το αντικείμενο αντανακλά την προσωπικότητα του δημιουργού του εκφράζοντας τις ελεύθερες και δημιουργικές επιλογές του; Συναφώς, τίθεται ιδίως το ερώτημα κατά πόσον η εξέταση της πρωτοτυπίας πρέπει να επικεντρώνεται σε στοιχεία που αφορούν τη δημιουργική διαδικασία και τις διευκρινίσεις που παρέχει ο δημιουργός σχετικά με τις συγκεκριμένες επιλογές στις οποίες προέβη κατά τη δημιουργία του αντικειμένου ή σε στοιχεία που αφορούν το ίδιο το αντικείμενο και το τελικό αποτέλεσμα της δημιουργικής διαδικασίας και στο κατά πόσον το ίδιο το αντικείμενο εκφράζει ένα καλλιτεχνικό αποτέλεσμα.

2) Για την απάντηση στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα και στο ζήτημα αν ένα αντικείμενο εφαρμοσμένης τέχνης αντανακλά την προσωπικότητα του δημιουργού εκφράζοντας τις ελεύθερες και δημιουργικές επιλογές του, ποια είναι η σημασία του γεγονότος ότι:

   α) το αντικείμενο αποτελείται από στοιχεία που απαντούν σε εν γένει συνηθισμένα σχήματα·

   β) το αντικείμενο βασίζεται σε προγενέστερα γνωστά σχέδια και υποδείγματα ή εντάσσεται σε τρέχουσα τάση στον τομέα του σχεδιασμού και αποτελεί παραλλαγή τους·

   γ) πανομοιότυπα ή παρόμοια αντικείμενα έχουν δημιουργηθεί πριν ή –ανεξάρτητα και χωρίς γνώση του αντικειμένου εφαρμοσμένης τέχνης του οποίου ζητείται η προστασία ως έργου– μετά τη δημιουργία του επίμαχου αντικειμένου;

3) Πώς πρέπει να αξιολογείται η ομοιότητα –και ποια είναι η απαιτούμενη ομοιότητα– κατά την εξέταση του κατά πόσον ένα αντικείμενο εφαρμοσμένης τέχνης, το οποίο φέρεται να προσβάλλει το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας, εμπίπτει στο πεδίο προστασίας του έργου και προσβάλλει το αποκλειστικό δικαίωμα στο έργο που έχει ο δημιουργός βάσει των άρθρων 2 έως 4 της [οδηγίας 2001/29]; Συναφώς, τίθεται ιδίως το ερώτημα αν η εξέταση

πρέπει να επικεντρώνεται στο κατά πόσον το έργο είναι αναγνωρίσιμο στο αντικείμενο που φέρεται να προσβάλλει το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας ή στο κατά πόσον το αντικείμενο που φέρεται να προσβάλλει το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας δημιουργεί την ίδια συνολική εντύπωση με το έργο ή σε ποια άλλα στοιχεία πρέπει να επικεντρώνεται η εξέταση.

4) Για την απάντηση στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα και στο ζήτημα κατά πόσον ένα αντικείμενο εφαρμοσμένης τέχνης, το οποίο φέρεται να προσβάλλει το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας, εμπίπτει στο πεδίο προστασίας του έργου και προσβάλλει το αποκλειστικό δικαίωμα στο έργο, ποια είναι η σημασία

   α) του βαθμού πρωτοτυπίας του έργου για την έκταση της προστασίας του έργου·

   β) του γεγονότος ότι το έργο και το αντικείμενο εφαρμοσμένης τέχνης που φέρεται να προσβάλλει το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας αποτελούνται από στοιχεία που απαντούν σε εν γένει συνηθισμένα σχήματα ή βασίζονται σε προγενέστερα γνωστά σχέδια και υποδείγματα ή εντάσσονται σε τρέχουσα τάση στον τομέα του σχεδιασμού και αποτελούν παραλλαγή τους·

   γ) του γεγονότος ότι άλλα πανομοιότυπα ή παρόμοια αντικείμενα έχουν δημιουργηθεί πριν ή –ανεξάρτητα και χωρίς γνώση του έργου– μετά τη δημιουργία του έργου;»

Η υπόθεση C-795/23

16. Η USM U. Schärer Söhne AG, εταιρία ελβετικού δικαίου (στο εξής: USM), κατασκευάζει και εμπορεύεται ένα αρθρωτό σύστημα επίπλων με την ονομασία «USM Haller». Το χαρακτηριστικό του ανωτέρω αρθρωτού συστήματος επίπλων είναι ότι σε αυτό συναρμολογούνται υψηλής στιλπνότητας επιχρωμιωμένοι στρογγυλοί σωλήνες σε έναν σκελετό μέσω σφαιρικών κόμβων σύνδεσης και στον σκελετό τοποθετούνται μεταλλικές επιφάνειες διαφόρων χρωμάτων. Οι κατασκευές που δημιουργούνται κατ' αυτόν τον τρόπο μπορούν να συνδυάζονται κατά βούληση και να επεκτείνονται προς τα επάνω ή προς το πλάι.

17. Η Konektra GmbH, εταιρία γερμανικού δικαίου, και ο LN, διευθύνων σύμβουλός της (στο εξής από κοινού: Konektra), προσέφεραν διαδικτυακώς, χωρίς αντίρρηση της USM, ανταλλακτικά και εξαρτήματα επέκτασης για το σύστημα επίπλων «USM Haller», τα οποία αντιστοιχούν ως προς το σχήμα και σε μεγάλο βαθμό και ως προς το χρώμα στα πρωτότυπα εξαρτήματα της USM. Από το 2018, στον ιστότοπο της Konektra εμφανίζονται όλα τα εξαρτήματα που απαιτούνται για τη συναρμολόγηση ολοκληρωμένων επίπλων «USM Haller», καθώς και εικόνες συναρμολογημένων επίπλων τα οποία διαφημίζει η εν λόγω εταιρία. Επιπλέον, οι παραδόσεις των επίπλων της Konektra συνοδεύονται από οδηγίες για τη συναρμολόγηση των ολοκληρωμένων επίπλων, ενώ η εταιρία προσφέρει στους πελάτες της και υπηρεσία συναρμολόγησης.

18. Σύμφωνα με την USM, η Konektra πλέον δεν διαθέτει μόνο ανταλλακτικά για το σύστημα επίπλων «USM Haller», αλλά επιπλέον παράγει, διαθέτει και εμπορεύεται δικό της σύστημα επίπλων, το οποίο είναι πανομοιότυπο με το σύστημα επίπλων της USM. Η USM εκτιμά ότι η Konektra προσβάλλει με τον τρόπο αυτό το δικαίωμά της πνευματικής ιδιοκτησίας επί του συστήματος επίπλων της «USM Haller» ως έργου εφαρμοσμένης τέχνης και ότι, εν πάση περιπτώσει, αυτό συνιστά απομίμηση μη επιτρεπτή κατά το δίκαιο του ανταγωνισμού.

19. Ως εκ τούτου, η USM άσκησε αγωγή κατά της Konektra ενώπιον του Landgericht Düsseldorf (πρωτοδικείου Ντίσελντορφ, Γερμανία) με αίτημα την άρση της προσβολής, την παροχή πληροφοριών και λογιστικών στοιχείων, την απόδοση των εξόδων όχλησης και τον προσδιορισμό της ευθύνης της για αποζημίωση. Το εν λόγω δικαστήριο έκανε δεκτά τα αγωγικά αιτήματα κυρίως βάσει του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας.

20. Αντιθέτως, το εφετείο, ήτοι το Oberlandesgericht Düsseldorf (εφετείο Ντίσελντορφ, Γερμανία), στην απόφασή του της 2ας Ιουνίου 2022, απέρριψε τα αιτήματα της USM τα οποία είχαν στηριχθεί στο δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας και έκανε δεκτά αυτά που στηρίζονταν στο δίκαιο του ανταγωνισμού.

21. Οι δύο διάδικοι άσκησαν αναίρεση κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, του Bundesgerichtshof (Ανωτάτου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου). Το ως άνω δικαστήριο εκτιμά ότι η ευδοκίμηση της αίτησης αναιρέσεως που άσκησε η USM εξαρτάται από την ερμηνεία της έννοιας της «πρωτοτυπίας», κατά το Δικαστήριο, καθώς και από τη σχέση μεταξύ της προστασίας βάσει του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και εκείνης που παρέχεται από το δίκαιο των σχεδίων και υποδειγμάτων.

22. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Bundesgerichtshof (Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Υφίσταται στην περίπτωση των έργων εφαρμοσμένης τέχνης σχέση κανόνα-εξαίρεσης μεταξύ της προστασίας βάσει του δικαίου των σχεδίων και υποδειγμάτων και της προστασίας βάσει του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας, με αποτέλεσμα να τίθενται, κατά την εξέταση της πρωτοτυπίας των έργων αυτών βάσει του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας, υψηλότερες απαιτήσεις όσον αφορά τις ελεύθερες και δημιουργικές επιλογές του δημιουργού απ' ό,τι στην περίπτωση άλλων ειδών έργων;

2) Πρέπει κατά την εξέταση της πρωτοτυπίας βάσει του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας να λαμβάνεται (επίσης) υπόψη η υποκειμενική σκοπιά του δημιουργού αναφορικά με τη δημιουργική διαδικασία και, ειδικότερα, πρέπει ο δημιουργός να προβαίνει συνειδητά στις ελεύθερες και δημιουργικές επιλογές προκειμένου αυτές να θεωρούνται ελεύθερες και δημιουργικές επιλογές κατά την έννοια της νομολογίας του [Δικαστηρίου];

3) Εάν πρέπει στο πλαίσιο της εξέτασης της πρωτοτυπίας να λαμβάνεται κυρίως υπόψη το ζήτημα αν και σε ποιον βαθμό η καλλιτεχνική δημιουργία βρήκε αντικειμενική έκφραση στο έργο: μπορούν, στο πλαίσιο της εξέτασης αυτής, να ληφθούν επίσης υπόψη στοιχεία μεταγενέστερα της κρίσιμης για την εκτίμηση της πρωτοτυπίας του έργου ημερομηνίας κατά την οποία η δημιουργία απέκτησε μορφή, όπως η παρουσίασή της σε καλλιτεχνικές εκθέσεις ή μουσεία ή η αναγνώρισή της στους κύκλους των ειδικών;»

Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

23. Οι αιτήσεις για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως στις υποθέσεις C-580/23 και C-795/23 περιήλθαν στο Δικαστήριο στις 21 Σεπτεμβρίου και στις 21 Δεκεμβρίου 2023 αντίστοιχα. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν, στην υπόθεση C-580/23, οι διάδικοι της κύριας δίκης, η Γαλλική Κυβέρνηση και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, και στην υπόθεση C-795/23, οι διάδικοι της κύριας δίκης, η Γαλλική και η Ολλανδική Κυβέρνηση και η Επιτροπή. Με διάταξη του Προέδρου του Δικαστηρίου της 13ης Μαΐου 2024, οι δύο υποθέσεις ενώθηκαν προς διευκόλυνση της

προφορικής διαδικασίας και προς έκδοση κοινής απόφασης. Στην επ' ακροατηρίου συζήτηση της 30ής Ιανουαρίου 2025 παρέστησαν οι διάδικοι της κύριας δίκης, σε αμφότερες τις υποθέσεις, καθώς και η Γαλλική Κυβέρνηση και η Επιτροπή.

Ανάλυση

24. Τα προδικαστικά ερωτήματα που υποβλήθηκαν στις υπό κρίση συνεκδικαζόμενες υποθέσεις αφορούν την έννοια του «έργου» στο πλαίσιο του δικαίου της Ένωσης περί πνευματικής ιδιοκτησίας, κατά την αντίστοιχη ερμηνεία του Δικαστηρίου, και εγείρουν διάφορα νομικά ζητήματα, συγκεκριμένα, όσον αφορά τη σχέση μεταξύ της προστασίας βάσει του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και εκείνης που παρέχεται βάσει του δικαίου των σχεδίων ή υποδειγμάτων (πρώτο ερώτημα στην υπόθεση C-795/23), τα κριτήρια για την αξιολόγηση της πρωτοτυπίας ενός έργου (πρώτο και δεύτερο ερώτημα στην υπόθεση C-580/23 καθώς και δεύτερο και τρίτο ερώτημα στην υπόθεση C-795/23) και τα κριτήρια για την αξιολόγηση της προσβολής των προστατευόμενων δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας (τρίτο και τέταρτο ερώτημα στην υπόθεση C-580/23). Με αυτή ακριβώς τη σειρά θα εξετάσω τα ως άνω ζητήματα στις παρούσες προτάσεις.

Επί της σχέσης μεταξύ της προστασίας βάσει του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και εκείνης που παρέχεται βάσει του δικαίου των σχεδίων ή υποδειγμάτων

25. Στην υπόθεση C-795/23, το αιτούν δικαστήριο, με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί αν υφίσταται στο δίκαιο της Ένωσης σχέση κανόνα-εξαίρεσης μεταξύ της προστασίας βάσει του δικαίου των σχεδίων ή υποδειγμάτων και της προστασίας βάσει του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας, με αποτέλεσμα να τίθενται, κατά την εξέταση της πρωτοτυπίας των έργων εφαρμοσμένης τέχνης υψηλότερες απαιτήσεις απ' ό,τι στην περίπτωση άλλων ειδών έργων.

26. Όπως προκύπτει από τις επεξηγήσεις που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο, το ερώτημα αυτό υποβάλλεται σε σχέση με τη διαπίστωση του Δικαστηρίου στη σκέψη 52 της απόφασης Cofemel, κατά την οποία «καίτοι η προστασία των σχεδίων και υποδειγμάτων και η προστασία που διασφαλίζεται με το δικαίωμα [πνευματικής ιδιοκτησίας] μπορούν, δυνάμει του δικαίου της Ένωσης, να παρέχονται σωρευτικώς στο ίδιο αντικείμενο, η σώρευση αυτή μπορεί να καταστεί δυνατή σε ορισμένες μόνο περιπτώσεις». Κατά την ανάλυση του ως άνω ερωτήματος, θα υπενθυμίσω εν συντομία τα θεμέλια της προστασίας στα δύο αυτά συστήματα.

27. Κατά πάγια νομολογία, η έννοια του «έργου», όπως ορίζεται στο δίκαιο της Ένωσης περί πνευματικής ιδιοκτησίας προϋποθέτει τη συνδρομή, σωρευτικώς, δύο στοιχείων. Αφενός, προϋποθέτει ότι υφίσταται ένα πρωτότυπο αντικείμενο, όπερ σημαίνει ότι το αντικείμενο αυτό είναι αποτέλεσμα προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού του. Αφετέρου, ως έργο μπορούν να χαρακτηριστούν μόνον τα στοιχεία που αποτελούν την έκφραση της εν λόγω προσωπικής πνευματικής εργασίας[9].

28. Ως προς το πρώτο στοιχείο, για να μπορεί ένα αντικείμενο να θεωρηθεί πρωτότυπο, είναι συγχρόνως αναγκαίο και επαρκές να αντανακλά την προσωπικότητα του δημιουργού του, εκδηλώνοντας τις ελεύθερες και δημιουργικές επιλογές του. Αντιθέτως, όταν η παραγωγή

[9] Βλ. απόφαση Cofemel (σκέψη 29 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

ορισμένου αντικειμένου υπαγορεύεται από τεχνικές εκτιμήσεις, κανόνες ή άλλες δεσμεύσεις που δεν αφήνουν περιθώριο για την άσκηση δημιουργικής ελευθερίας, το αντικείμενο αυτό δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι παρουσιάζει την αναγκαία πρωτοτυπία ώστε να μπορεί να αποτελέσει έργο [10].

29. Σχετικά με την τελευταία αυτή πτυχή, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι ένα αντικείμενο που πληροί το κριτήριο της πρωτοτυπίας μπορεί να τύχει προστασίας δυνάμει του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας, έστω και αν η κατασκευή του υπαγορεύεται από τεχνικές εκτιμήσεις, εφόσον τούτο δεν έχει εμποδίσει τον δημιουργό να εκφράσει την προσωπικότητά του με το αντικείμενο, προβαίνοντας σε ελεύθερες και δημιουργικές επιλογές. Ωστόσο, πρέπει όχι μόνο να υφίσταται δυνατότητα επιλογής ως προς το σχήμα του αντικειμένου, αλλά και ο δημιουργός να εκφράζει τη δημιουργική ικανότητά του με πρωτότυπο τρόπο πραγματοποιώντας ελεύθερες και δημιουργικές επιλογές, και να σχεδιάζει το προϊόν με τέτοιον τρόπο ώστε να αντανακλά την προσωπικότητά του [11].

30. Η αντανάκλαση της προσωπικότητας του δημιουργού στο σχήμα του αντικειμένου για το οποίο ζητείται η προστασία αποτελεί, επομένως, τον ακρογωνιαίο λίθο της έννοιας της «πρωτοτυπίας» και, κατά συνέπεια, τη θεμελιώδη προϋπόθεση προστασίας βάσει του δικαίου της Ένωσης περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Το προσωπικό αποτύπωμα του δημιουργού μπορεί να είναι εμφανές σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, μπορεί ακόμη και να είναι πολύ ισχνό, αλλά πρέπει να υπάρχει. Είναι αυτό που προσδίδει στο αντικείμενο τον «μοναδικό» του χαρακτήρα, με την έννοια ότι το διακρίνει από οποιοδήποτε παρόμοιο αντικείμενο που δημιουργείται από άλλο πρόσωπο.

31. Σε αυτό ακριβώς το πλαίσιο πρέπει να γίνει κατανοητή η διατύπωση «ελεύθερες και δημιουργικές επιλογές» που χρησιμοποιεί το Δικαστήριο. Ως εκ τούτου, δεν θεωρούνται δημιουργικές όχι μόνο οι επιλογές που δεν είναι ελεύθερες, υπό την έννοια ότι υπαγορεύονται από τεχνικούς ή άλλους περιορισμούς, αλλά και εκείνες που, αν και δεν εξαρτώνται από τέτοιους περιορισμούς, προκύπτουν είτε από εκτιμήσεις αποκλειστικά για χρηστικούς σκοπούς είτε από μεθόδους ή πρότυπα που χρησιμοποιούνται συνήθως για την κατασκευή των επίμαχων αντικειμένων, καθώς και εκείνες που είναι εντελώς ασήμαντες ή κοινότυπες.

32. Επομένως, εάν κάθε υλικό αντικείμενο έχει, κατ' ανάγκην, συγκεκριμένο σχήμα και το εν λόγω σχήμα προκύπτει από ελεύθερες, άλλοτε περισσότερο άλλοτε λιγότερο, επιλογές του δημιουργού του, τότε, μόνον ένα αντικείμενο του οποίου το σχήμα, που καθορίζεται τουλάχιστον εν μέρει από τις δημιουργικές επιλογές του δημιουργού του, αντανακλά την προσωπικότητα του τελευταίου μπορεί να τύχει προστασίας δυνάμει του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας. Συνεπώς, πρόκειται για ένα υποκειμενικό κριτήριο προστασίας που χρησιμοποιείται στο δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας [12].

33. Αντιθέτως, στο δίκαιο των σχεδίων και υποδειγμάτων χρησιμοποιείται ένα αντικειμενικό κριτήριο προστασίας, δηλαδή αυτό του νεωτερισμού και του ατομικού χαρακτήρα [13]. Το ως άνω κριτήριο αξιολογείται σε σχέση με προηγούμενα σχέδια και υποδείγματα: κάθε σχέδιο που είναι αρκετά διαφορετικό ώστε να δημιουργεί διαφορετική συνολική εντύπωση μπορεί να τύχει

[10] Βλ. απόφαση Cofemel (σκέψεις 30 και 31 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[11] Πρβλ. απόφαση Brompton Bicycle (σκέψεις 26 και 32 έως 35).

[12] Σχετικά με την έννοια της «πρωτοτυπίας» στο γαλλικό δίκαιο, η οποία φαίνεται να είναι παρόμοια με αυτήν που υιοθετήθηκε από το Δικαστήριο, βλ. Pollaud-Dulian, F., *Propriété intellectuelle. Le droit d'auteur*, Economica, Παρίσι, 2014, σσ. 156 έως 168.

[13] Βλ. άρθρα 3 έως 5 της οδηγίας 98/71/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Οκτωβρίου 1998, για τη νομική προστασία σχεδίων και υποδειγμάτων (ΕΕ 1998, L 289, σ. 28), καθώς και άρθρα 4 έως 6 του κανονισμού (ΕΚ) 6/2002 του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2001, για τα κοινοτικά σχέδια και υποδείγματα (ΕΕ 2002, L 3, σ. 1).

προστασίας. Δεν επιβάλλονται απαιτήσεις όσον αφορά τα χαρακτηριστικά του ίδιου του σχεδίου ή υποδείγματος, εκτός αν δεν επιβάλλονται αποκλειστικά λόγω της τεχνικής λειτουργίας του αντικειμένου στο οποίο εφαρμόζεται το σχέδιο ή το υπόδειγμα.

34. Επομένως, φρονώ ότι η διαπίστωση του Δικαστηρίου στη σκέψη 52 της απόφασης Cofemel μπορεί να θεωρηθεί ότι δημιουργεί μια σχέση κανόνα-εξαίρεσης μεταξύ της προστασίας βάσει του δικαίου των σχεδίων και υποδειγμάτων και εκείνης που διασφαλίζεται με το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας.

35. Σχετικά με τα δύο ως άνω είδη προστασίας, το Δικαστήριο επισήμανε, στη σκέψη 50 της εν λόγω απόφασης, τις διαφορές όσον αφορά τους σκοπούς τους και τους κανόνες που τα διέπουν. Τόνισε επίσης, στην επόμενη σκέψη, ότι η παροχή προστασίας που διασφαλίζεται με το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας δεν θα πρέπει να έχει ως αποτέλεσμα να θιγούν, ιδίως, οι σκοποί τους.

36. Στο πλαίσιο αυτό, η σκέψη 52 της απόφασης Cofemel αποτελεί, κατά τη γνώμη μου μια απλή προειδοποίηση προς τα εθνικά δικαστήρια ότι δεν υφίσταται καμία αυτόματη σύνδεση μεταξύ της παροχής προστασίας βάσει του δικαίου των σχεδίων και υποδειγμάτων και εκείνης βάσει του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και ότι δεν πρέπει να συγχέονται οι προϋποθέσεις της επίμαχης προστασίας, δηλαδή, αφενός, ο νεωτερισμός και ο ατομικός χαρακτήρας και, αφετέρου, η πρωτοτυπία. Πράγματι, ένα αντικείμενο δεν χρειάζεται, κατ' ανάγκην, να είναι πρωτότυπο, κατά την έννοια του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας, ώστε να θεωρείται νέο και να έχει ατομικό χαρακτήρα, κατά την έννοια του δικαίου των σχεδίων και υποδειγμάτων. Αντιθέτως, καίτοι, στην πράξη, αυτή η κατάσταση δεν είναι τόσο συχνή, εντούτοις, ένα πρωτότυπο αντικείμενο μπορεί να μην έχει ατομικό χαρακτήρα εάν δεν είναι αρκούντως διαφορετικό, όσον αφορά την όψη του, από τα λοιπά υφιστάμενα αντικείμενα.

37. Με αυτή την έννοια πρέπει να εκληφθεί η διαπίστωση του Δικαστηρίου ότι η σώρευση της προστασίας στο πλαίσιο αυτών των δύο μηχανισμών είναι δυνατή μόνο «σε ορισμένες περιπτώσεις». Από την άλλη πλευρά, φρονώ ότι δεν είναι δυνατό να συναχθεί από την εν λόγω διαπίστωση ότι, προκειμένου η ως άνω σώρευση να περιορισθεί σε ορισμένες μόνο περιπτώσεις, πρέπει να εφαρμοσθεί σε χρηστικά αντικείμενα ένα όριο πρωτοτυπίας υψηλότερο από αυτό που ισχύει για άλλες κατηγορίες έργων. Ένα τέτοιο συμπέρασμα θα ήταν αντίθετο προς τη θέση που σαφώς συνάγεται από τη σκέψη 48 της απόφασης Cofemel καθώς και προς τη γενική συλλογιστική της απόφασης αυτής, δηλαδή ότι ο πρωτότυπος χαρακτήρας των έργων εφαρμοσμένης τέχνης πρέπει να αξιολογείται σύμφωνα με τα ίδια κριτήρια με εκείνα που χρησιμοποιούνται για άλλες κατηγορίες έργων.

38. Ως εκ τούτου, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση C-795/23 ότι δεν υφίσταται στο δίκαιο της Ένωσης σχέση κανόνα-εξαίρεσης μεταξύ της προστασίας βάσει του δικαίου των σχεδίων ή υποδειγμάτων και της προστασίας βάσει του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας, με αποτέλεσμα να τίθενται, κατά την εξέταση της πρωτοτυπίας των έργων εφαρμοσμένης τέχνης, υψηλότερες απαιτήσεις απ' ό,τι στην περίπτωση άλλων ειδών έργων.

Επί των κριτηρίων αξιολόγησης της πρωτοτυπίας

39. Με το πρώτο και το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση C-580/23, καθώς και με το δεύτερο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση C-795/23, τα οποία προτείνω να αναλυθούν από κοινού, τα αιτούντα δικαστήρια ζητούν, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί ο τρόπος με τον οποίο πρέπει να αξιολογείται η πρωτοτυπία των έργων εφαρμοσμένης τέχνης για τους

σκοπούς της εφαρμογής του άρθρου 2, στοιχείο α', του άρθρου 3, παράγραφος 1, και του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/29 και, ειδικότερα, εάν οι ως άνω διατάξεις έχουν την έννοια ότι, κατά την αξιολόγηση αυτή, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα στοιχεία που συνδέονται με τη δημιουργική διαδικασία και τις προθέσεις του δημιουργού ή μόνο τα στοιχεία που γίνονται αντιληπτά στο ίδιο το έργο. Τα αιτούντα δικαστήρια ζητούν επίσης να διευκρινισθεί ποιος είναι, στην εν λόγω αξιολόγηση, ο ρόλος πρόσθετων παραγόντων όπως η χρήση συνηθισμένων σχημάτων κατά τη δημιουργία του έργου, η έμπνευση του δημιουργού από υφιστάμενα αντικείμενα, η πιθανότητα ανεξάρτητης παραγωγής παρόμοιου αντικειμένου ή ακόμη και η αναγνώριση του δημιουργήματος στους κύκλους των ειδικών.

Επί της αξιολογήσεως της πρωτοτυπίας των έργων εφαρμοσμένης τέχνης

40. Όσον αφορά το προδικαστικό ερώτημα σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να διαπιστώνεται η πρωτοτυπία ενός έργου εφαρμοσμένης τέχνης, η απάντηση προκύπτει από τις παρατηρήσεις μου στα σημεία 27 έως 32 των παρουσών προτάσεων, που αφορούν την έννοια της «πρωτοτυπίας» στο δίκαιο της Ένωσης περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Συνεπώς, ο δικαστής πρέπει να αξιολογήσει κατά πόσον το αντικείμενο για το οποίο ζητείται η προστασία αποτελεί έκφραση ελεύθερων και δημιουργικών επιλογών που αντανακλούν την προσωπικότητα του δημιουργού του. Εκτιμώ ότι, σε αυτό το στάδιο της ανάλυσης, δεν είναι δυνατό να διατυπωθούν σε αφηρημένο επίπεδο περαιτέρω λεπτομέρειες. Πράγματι, η έννοια της «πρωτοτυπίας» είναι μια πολύ γενική –αν όχι ασαφής– έννοια η οποία πρέπει, όπως προβλέπεται, να εφαρμόζεται σε σχέση με αντικείμενα πολύ διαφορετικής φύσης και επομένως δεν επιδέχεται αυστηρή και συστηματική νομολογιακή ερμηνεία[14]. Πρέπει να εφαρμόζεται ανάλογα με κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, βάσει των εκτιμήσεων σχετικά με τα εκάστοτε πραγματικά περιστατικά.

41. Ωστόσο, η έννοια της «πρωτοτυπίας» πρέπει επίσης να εφαρμόζεται λαμβανομένης υπόψη της ιδιαιτερότητας του είδους των επίμαχων έργων. Τα έργα εφαρμοσμένης τέχνης διακρίνονται από άλλες κατηγορίες έργων καθότι αποτελούν, κατά κύριο λόγο, χρηστικά αντικείμενα. Εντούτοις, αυτού του είδους τα αντικείμενα είναι το αποτέλεσμα της τεχνογνωσίας και των επιλογών των δημιουργών τους. Αυτές οι επιλογές μπορεί να υπαγορεύονται από τεχνικούς, εργονομικούς περιορισμούς ή περιορισμούς ασφαλείας ή να προκύπτουν από πρότυπα ή συμβάσεις που έχουν θεσπισθεί στον συγκεκριμένο τομέα. Ενδεχομένως να είναι ελεύθερες, αλλά να μην προσθέτουν καμία προσωπική χροιά στο αντικείμενο, δηλαδή θα μπορούσαν να ήταν οι ίδιες ακόμη και αν ο δημιουργός του αντικειμένου ήταν διαφορετικό πρόσωπο. Ωστόσο, για τη δημιουργία ενός χρηστικού αντικειμένου, δεν είναι αναγκαία η πραγματοποίηση δημιουργικών επιλογών κατά την υπομνησθείσα στα σημεία 28 έως 31 των παρουσών προτάσεων έννοια. Οι δημιουργικές επιλογές αποτελούν μια προσθήκη, απλώς δυνατή και όχι υποχρεωτική, στην ίδια την ουσία του επίμαχου αντικειμένου. Καίτοι οι ως άνω επιλογές μπορεί να είναι εγγενείς στη μορφή ενός συγκεκριμένου αντικειμένου[15], εντούτοις, δεν αποκλείεται να δημιουργηθεί –όπως συμβαίνει συχνά– ένα άλλο αντικείμενο με τις ίδιες χρηστικές λειτουργίες, χωρίς την προσθήκη των εν λόγω δημιουργικών επιλογών.

[14] Για μια εμπεριστατωμένη επιστημονική ανάλυση, βλ. *The Protection of Works of Applied Art under EU Copyright Law. Opinion of the European Copyright Society in MIO/konektra* (Cases C-580/23 and C-795/23) (europeancopyrightsociety.org).

[15] Επομένως, δεν εννοώ ότι η μορφή πρέπει, κατ' ανάγκη, να μπορεί να διαχωριστεί από το ίδιο το αντικείμενο, σύμφωνα με τη θεωρία της «conceptual separability» («εννοιολογικής δυνατότητας διαχωρισμού»), η οποία φαίνεται να αποτελεί πηγή δυσκολιών εφαρμογής για τα δικαστήρια των Ηνωμένων Πολιτειών [βλ., επ' αυτού, Ginsburg, J. C., «Courts Have Twisted Themselves into Knots' (and the Twisted Knots Remain to Untangle): US Copyright Protection for Applied Art after Star Athletica», σε Derclaye, E., όπ.π, σ. 297].

42. Επομένως, το δικαστήριο που επιλαμβάνεται του ζητήματος της πρωτοτυπίας ενός τέτοιου αντικειμένου πρέπει να αναζητήσει και να εντοπίσει αυτές τις δημιουργικές επιλογές στη μορφή του, προκειμένου να μπορέσει να κηρύξει την προστασία του βάσει του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας. Σε αντίθεση με άλλες κατηγορίες έργων, για τις οποίες η απλή απόφαση περί δημιουργίας αποτελεί ήδη δημιουργική επιλογή, στην περίπτωση των έργων εφαρμοσμένης τέχνης δεν υφίσταται, συναφώς, κανένα σχετικό τεκμήριο. Ειδικότερα, το γεγονός ότι ο δημιουργός ενός χρηστικού αντικειμένου έχει πραγματοποιήσει επιλογές που δεν υπαγορεύονται από τεχνικούς ή άλλους περιορισμούς δεν δημιουργεί το τεκμήριο της δημιουργικής φύσης, κατά την έννοια του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας, αυτών των επιλογών.

43. Πρέπει να προσθέσω μια τελευταία παρατήρηση ορολογικής φύσεως. Πράγματι, εκτιμώ ότι υπάρχει κίνδυνος σύγχυσης όταν χρησιμοποιούνται οι όροι «καλλιτεχνική»/«καλλιτεχνικό» ή «αισθητική»/«αισθητικό» για τον χαρακτηρισμό των επιλογών του δημιουργού ενός έργου ή του αποτελέσματος, αντίστοιχα, της δημιουργίας του. Ομολογουμένως, υπό ορισμένες συνθήκες, οι ως άνω όροι μπορούν να νοηθούν ως συνώνυμα των «δημιουργικών επιλογών». Είναι επίσης αλήθεια ότι, από γλωσσική άποψη, γίνεται λόγος για έργα εφαρμοσμένης *τέχνης*. Ωστόσο, ο όρος «καλλιτεχνικό» υποδηλώνει μια αξιολογική κρίση με την έννοια ενός σχετικά υψηλού βαθμού καλλιτεχνικού επιτεύγματος. Πάντως, τέτοιου είδους κρίσεις δεν ασκούν επιρροή στο δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας: η προστασία δεν εξαρτάται σε καμία περίπτωση από την καλλιτεχνική (ή άλλη) ποιότητα του έργου, συμπεριλαμβανομένων των έργων εφαρμοσμένης τέχνης. Ο όρος «αισθητικό», μπορεί να νοηθεί υπό την έννοια ότι αφορά όλες τις επιλογές του δημιουργού που δεν συνδέονται με τεχνικούς ή λειτουργικούς περιορισμούς. Εντούτοις, δεν αντανακλούν, κατ' ανάγκη, όλες οι αισθητικές επιλογές την προσωπικότητα του δημιουργού και, επομένως, δεν προσδίδουν πρωτοτυπία[16]. Συνεπώς, κατά τη γνώμη μου, είναι πιο συνετό να διατηρηθεί η διατύπωση «ελεύθερες και δημιουργικές επιλογές που αντανακλούν την προσωπικότητα του δημιουργού».

Επί της συνεκτιμήσεως της δημιουργικής διαδικασίας και των προθέσεων του δημιουργού

44. Τα αιτούντα δικαστήρια ζητούν, ειδικότερα, να διευκρινισθεί, αν η πρωτοτυπία του αντικειμένου για το οποίο ζητείται η προστασία βάσει του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας πρέπει να αξιολογηθεί λαμβανομένων υπόψη των προθέσεων του δημιουργού κατά τη δημιουργική διαδικασία ή αν πρέπει να είναι ορατή στο ίδιο το έργο. Κατά τη γνώμη μου, η απάντηση μπορεί να συναχθεί από τη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με την έννοια του «έργου».

45. Όπως ήδη επισήμανα, κατά τη νομολογία αυτή, για να μπορεί ένα αντικείμενο να θεωρηθεί πρωτότυπο, είναι συγχρόνως αναγκαίο και επαρκές να *αντανακλά* την προσωπικότητα του δημιουργού του, *εκδηλώνοντας* τις ελεύθερες και δημιουργικές επιλογές του[17]. Ωστόσο, με τη χρήση των όρων «αντανακλά» και «εκδηλώνοντας» δηλώνεται σαφώς ότι οι εν λόγω επιλογές καθώς και η προσωπικότητα του δημιουργού πρέπει να είναι ορατές στο αντικείμενο για το οποίο ζητείται προστασία. Επομένως, δεν αρκεί απλώς να έχει πραγματοποιήσει ο δημιουργός ελεύθερες και δημιουργικές επιλογές: πρέπει αυτές να γίνονται αντιληπτές και από τρίτους μέσω του ίδιου του έργου.

[16] Πρβλ. απόφαση Cofemel (σκέψεις 53 έως 55).

[17] Βλ. απόφαση Cofemel (σκέψη 30 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία) και σημείο 28 των παρουσών προτάσεων.

46. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο έκρινε ότι, εκτός από την πρωτοτυπία, η έννοια του «έργου» προϋποθέτει κατ' ανάγκην την ύπαρξη αντικειμένου που να μπορεί να προσδιοριστεί με επαρκή ακρίβεια και αντικειμενικότητα. Συγκεκριμένα, αφενός, οι αρχές που είναι αρμόδιες για τη διασφάλιση της προστασίας των αποκλειστικών δικαιωμάτων που εμπεριέχονται στο δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας πρέπει να μπορούν να γνωρίζουν με σαφήνεια και ακρίβεια το αντικείμενο που προστατεύεται κατ' αυτόν τον τρόπο. Το ίδιο ισχύει για τους ιδιώτες έναντι των οποίων είναι δυνατόν να αντιταχθεί η προστασία την οποία διεκδικεί ο δημιουργός του αντικειμένου αυτού. Αφετέρου, η ανάγκη εξαλείψεως κάθε στοιχείου υποκειμενικότητας, βλαπτικής για την ασφάλεια δικαίου, κατά τη διαδικασία προσδιορισμού του αντικειμένου της προστασίας προϋποθέτει ότι το εν λόγω αντικείμενο αποτελεί προϊόν αντικειμενικής εκφράσεως[18].

47. Η ως άνω απαίτηση για την ύπαρξη ενός αντικειμένου που να μπορεί να προσδιοριστεί ως έργο αντανακλά τη θεμελιώδη αρχή του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας, σύμφωνα με την οποία δεν προστατεύονται οι ιδέες, αλλά μόνον η έκφραση. Οι προθέσεις του δημιουργού δεν εμπίπτουν στο πεδίο της έκφρασης αλλά των ιδεών. Προστατεύονται μόνο στον βαθμό που ο δημιουργός τις έχει εκφράσει στο έργο, δηλαδή το αναγνωρίσιμο αντικείμενο, το οποίο αποτελεί τη μόνη σχετική εκδήλωσή τους. Κατά συνέπεια, στοιχεία τα οποία δεν εκφράζονται στο ίδιο το αντικείμενο δεν αποτελούν αποφασιστικό κριτήριο στο οποίο να μπορεί να στηριχθεί η αξιολόγηση του δικαστηρίου που επιλαμβάνεται του ζητήματος της πρωτοτυπίας του αντικειμένου για το οποίο ζητείται η προστασία.

48. Επιπλέον, είναι πιθανό η απόδειξη των προθέσεων του δημιουργού του αντικειμένου για το οποίο ζητείται η προστασία απλώς να μην είναι διαθέσιμη στο δικαστήριο που επιλαμβάνεται του επίμαχου ζητήματος ή να μην κρίνεται από αυτό ως πειστική. Το μόνο στοιχείο που πρέπει υποχρεωτικά να προσκομισθεί στο δικαστήριο είναι το ίδιο το επίδικο αντικείμενο διότι χωρίς αυτό δεν είναι δυνατή η έκδοση της απόφασης.

49. Η ως άνω εκτίμηση αποτελεί επίσης απάντηση στο ερώτημα εάν οι δημιουργικές επιλογές του δημιουργού πρέπει υποχρεωτικά να είναι συνειδητές. Οι εν λόγω επιλογές πρέπει να προσδιορίζονται και να λαμβάνονται υπόψη όπως εμφανίζονται στο έργο. Εφόσον οι προθέσεις του δημιουργού δεν αποτελούν καθοριστικό κριτήριο, θα ήταν ανώφελο να επιχειρηθεί η διαπίστωση της κατάστασης της συνείδησής του κατά τη δημιουργική διαδικασία.

50. Από την άλλη πλευρά, εάν υπάρχουν αποδείξεις για τις προθέσεις του δημιουργού, το επιλαμβανόμενο δικαστήριο μπορεί να τις λάβει υπόψη, μεταξύ άλλων ενδείξεων, για την αξιολόγηση της πρωτοτυπίας του επίδικου αντικειμένου. Αυτό όμως δεν μπορεί να θεωρηθεί επαρκές. Το ίδιο το δικαστήριο πρέπει να πεισθεί ότι το αντικείμενο ενώπιόν του αντανακλά την προσωπικότητα του δημιουργού του εκδηλώνοντας τις ελεύθερες και δημιουργικές επιλογές του. Μόνο σε αυτήν την περίπτωση είναι δυνατό να διαπιστωθεί η πρωτοτυπία του επίδικου αντικειμένου και, επομένως, να χαρακτηρισθεί ως έργο που προστατεύεται βάσει του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας.

Επί της συνεκτιμήσεως άλλων στοιχείων

51. Τα αιτούντα δικαστήρια ζητούν επίσης να διευκρινισθεί ποια είναι η σημασία που πρέπει να δοθεί, κατά την αξιολόγηση της πρωτοτυπίας ενός έργου εφαρμοσμένης τέχνης, σε παράγοντες όπως η χρήση από τον δημιουργό εν γένει συνηθισμένων σχημάτων, η έμπνευση του δημιουργού

[18] Βλ. απόφαση Cofemel (σκέψεις 32 και 33 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

από υφιστάμενα αντικείμενα, το γεγονός ότι υφίσταται ήδη ή είναι πιθανό να δημιουργηθεί παρόμοιο αντικείμενο ανεξάρτητης παραγωγής ή, ακόμη, οι περιστάσεις μετά τη δημιουργία του έργου, όπως η παρουσίασή του σε εκθέσεις ή μουσεία ή, γενικότερα, η αναγνώρισή του στους κύκλους ειδικών.

52. Το Δικαστήριο έχει ήδη επισημάνει ότι, προκειμένου να κριθεί εάν το επίδικο αντικείμενο είναι πρωτότυπο δημιούργημα και αν προστατεύεται, ως εκ τούτου, με δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας, εναπόκειται στο δικαστήριο που εκδικάζει την υπόθεση να λάβει υπόψη όλα τα στοιχεία τα οποία ασκούν επιρροή στην ένδικη διαφορά [19]. Όσον αφορά την ύπαρξη προγενέστερου διπλώματος ευρεσιτεχνίας, καθώς και την καταλληλότητα του σχήματος του αντικειμένου προς επίτευξη του ίδιου τεχνικού αποτελέσματος, το Δικαστήριο έχει επίσης κρίνει ότι τα στοιχεία αυτά θα πρέπει να ληφθούν υπόψη μόνο στον βαθμό που καθιστούν δυνατό να αποκαλυφθούν οι παράγοντες οι οποίοι ελήφθησαν υπόψη κατά την επιλογή του σχήματος του επίδικου προϊόντος [20].

53. Το ίδιο ισχύει και για τις περιστάσεις που περιγράφουν τα αιτούντα δικαστήρια. Όλα τα ως άνω στοιχεία μπορεί να συνιστούν περιστάσεις που ασκούν επιρροή για την αξιολόγηση της πρωτοτυπίας ενός έργου. Ωστόσο, πρέπει πάντοτε να λαμβάνεται υπόψη το θεμελιώδες στοιχείο της εν λόγω αξιολόγησης: η αναζήτηση, στο έργο, της έκφρασης των ελεύθερων και δημιουργικών επιλογών του δημιουργού που αντανακλούν την προσωπικότητά του.

54. Επομένως, πρώτον, η χρήση εν γένει συνηθισμένων σχημάτων από τον δημιουργό δεν αποκλείει αυτή καθεαυτήν την πρωτοτυπία. Τα εν λόγω σχήματα μπορούν στην πραγματικότητα να συμπληρωθούν με πρωτότυπα σχήματα. Ένα έργο που αποτελείται αποκλειστικά από συνηθισμένα σχήματα μπορεί επίσης να είναι πρωτότυπο, υπό την προϋπόθεση ότι ο δημιουργός έχει εκφράσει τις δημιουργικές του επιλογές στη διάταξη των σχημάτων αυτών. Από την άλλη πλευρά, ένα αντικείμενο που αποτελείται από συνηθισμένα σχέδια των οποίων η διάταξη είναι συμβατική δεν θα μπορεί να τύχει προστασίας βάσει του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας ακόμη κι αν ο δημιουργός του πραγματοποίησε ελεύθερες επιλογές όταν διάλεξε τα σχήματα αυτά ή όταν όρισε τη διάταξή τους, καθώς οι συγκεκριμένες επιλογές δεν είναι δημιουργικές.

55. Δεύτερον, όσον αφορά την έμπνευση, μπορεί να ανακύψουν διάφορες καταστάσεις. Όταν το νέο έργο είναι παραλλαγή ενός άλλου έργου, πρωτότυπο και το ίδιο, από τον ίδιο δημιουργό, μπορεί, κατά τη γνώμη μου, να τύχει πλήρους προστασίας. Στην πραγματικότητα, τα δημιουργικά στοιχεία που επαναλαμβάνονται παραμένουν στο νέο έργο και συνιστούν το αποτύπωμα της προσωπικότητας του ίδιου δημιουργού. Αντιθέτως, όταν, σε αυτήν την περίπτωση, οι δημιουργοί είναι διαφορετικοί, το νέο έργο είναι έργο παράγωγο ή εμπνευσμένο [21]. Ωστόσο, μπορεί επίσης να τύχει προστασίας, με την προϋπόθεση ότι –και στον βαθμό που– παρουσιάζει τα δικά του δημιουργικά στοιχεία. Τότε η προστασία θα περιορισθεί σε αυτά ακριβώς τα στοιχεία.

56. Τρίτον, αν και το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας δεν τάσσει την προϋπόθεση του νεωτερισμού, η ανεξάρτητη παραγωγή παρόμοιων ή ακόμη και πανομοιότυπων αντικειμένων σε σχέση με το επίμαχο αντικείμενο, πριν ή μετά τη δημιουργία του, μπορεί, εντούτοις, να αποτελεί ένδειξη χαμηλού βαθμού, ή και έλλειψης, πρωτοτυπίας του εν λόγω αντικειμένου. Πράγματι,

[19] Απόφαση Brompton Bicycle (διατακτικό).

[20] Απόφαση Brompton Bicycle (σκέψη 36).

[21] Φρονώ ότι με τον όρο «εμπνευσμένο έργο» νοείται ένα έργο στο οποίο δεν επαναλαμβάνονται τα δημιουργικά στοιχεία ενός άλλου έργου ως έχουν, αλλά αποτελούν για αυτό έμπνευση με άλλο τρόπο.

όπως έχω ήδη επισημάνει [22], μέσω δημιουργικών επιλογών που αντανακλούν την προσωπικότητά του, ο δημιουργός θεωρείται ότι δημιουργεί ένα μοναδικό έργο, διαφορετικό από αυτά που έχουν δημιουργηθεί ή θα δημιουργηθούν από άλλους ανεξάρτητα.

57. Ωστόσο, η εκτίμηση αυτή εφαρμόζεται εύκολα σε κατηγορίες έργων όπου η δημιουργική ελευθερία των δημιουργών δεν είναι πολύ περιορισμένη ή όπου η πολυπλοκότητα της μορφής έκφρασης καθιστά απίθανη στην πράξη την παράλληλη παραγωγή πανομοιότυπου αντικειμένου. Πρόκειται ιδίως για έργα «καθαρής» τέχνης, μουσικά έργα ή και λογοτεχνικά έργα.

58. Τουναντίον, στην περίπτωση των έργων εφαρμοσμένης τέχνης, όπου διάφοροι περιορισμοί μειώνουν σημαντικά την ελευθερία των δημιουργών και όπου τα δημιουργικά στοιχεία είναι συχνά περιορισμένα, δεν μπορεί να αποκλειστεί πλήρως το ενδεχόμενο δύο δημιουργοί να έχουν πραγματοποιήσει πολύ παρόμοιες, ή και πανομοιότυπες, επιλογές οι οποίες, ωστόσο, παραμένουν δημιουργικές. Επομένως, το γεγονός ότι υφίσταται ήδη ή είναι πιθανό να δημιουργηθεί παρόμοιο αντικείμενο ανεξάρτητης παραγωγής δεν μπορεί, αφ' εαυτού, και χωρίς άλλες ενδείξεις έλλειψης πρωτοτυπίας, να αποκλείσει την προστασία ενός χρηστικού αντικειμένου βάσει του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας.

59. Τέλος, τέταρτον, η παρουσίαση του αντικειμένου σε εκθέσεις τέχνης ή μουσεία και η αναγνώριση στους κύκλους των ειδικών συνιστούν συνθήκες εξωγενείς και μεταγενέστερες της δημιουργίας του αντικειμένου για το οποίο ζητείται προστασία. Το Δικαστήριο έκρινε, στη σκέψη 37 της απόφασης Brompton Bicycle, ότι η αξιολόγηση της πρωτοτυπίας πρέπει να πραγματοποιείται «ανεξαρτήτως παραγόντων εξωγενών και μεταγενέστερων της δημιουργίας του επίδικου προϊόντος».

60. Εντούτοις, το Δικαστήριο δεν συμπεριέλαβε αυτή την επιφύλαξη στο διατακτικό της εν λόγω απόφασης, κρίνοντας μόνο ότι το επιλαμβανόμενο της υπόθεσης δικαστήριο πρέπει να ελέγξει εάν το αντικείμενο για το οποίο ζητείται η προστασία είναι πρωτότυπο «λαμβανομένων υπόψη όλων των στοιχείων που ασκούν επιρροή στη διαφορά της κύριας δίκης». Αντιλαμβάνομαι, επομένως, τη συγκεκριμένη επιφύλαξη ως διευκρίνιση ότι οι εξωγενείς και μεταγενέστεροι της δημιουργίας παράγοντες δεν μπορούν να θεωρηθούν καθοριστικοί για τους σκοπούς αυτού του ελέγχου. Αντιθέτως, περιστάσεις όπως η παρουσίαση του αντικειμένου σε εκθέσεις τέχνης ή μουσεία και η αναγνώρισή του στους κύκλους των ειδικών μπορούν να αποτελέσουν τεκμήριο επιβεβαίωσης της καλλιτεχνικής αξίας και, συνεπώς, της πρωτοτυπίας του. Πράγματι, αν και δεν είναι απαραίτητο ένα αντικείμενο να διαθέτει υψηλή καλλιτεχνική ποιότητα για να θεωρηθεί πρωτότυπο, εντούτοις, είναι δυνατό να υποτεθεί ότι ένα έργο με τέτοια ποιότητα θα θεωρηθεί πρωτότυπο, στον βαθμό που η καλλιτεχνική δραστηριότητα συνίσταται ακριβώς στη δημιουργία μοναδικών αντικειμένων που φέρουν το αποτύπωμα της προσωπικότητας των δημιουργών τους.

61. Και πάλι, απαραίτητη προϋπόθεση είναι το επίμαχο αντικείμενο να έχει παρουσιαστεί σε έκθεση ή μουσείο λόγω της δημιουργικής του αξίας. Μπορεί, πράγματι, η αναγνώριση ενός σχεδίου ή υποδείγματος στους κύκλους των ειδικών να οφείλεται απλώς στον νεωτερισμό του, την τεχνολογία του ή την εξαιρετική χρηστική του αξία, χωρίς αυτό το σχέδιο ή υπόδειγμα να διαθέτει τα δημιουργικά χαρακτηριστικά που απαιτούνται για έργα που προστατεύονται βάσει του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας. Επομένως, η παρουσίαση του επίμαχου αντικειμένου σε εκθέσεις τέχνης ή μουσεία και η αναγνώρισή του σε κύκλους ειδικών δεν είναι, σε καμία

[22] Βλ. σημείο 30 των παρουσών προτάσεων.

περίπτωση, ούτε απαραίτητη ούτε επαρκής για να διαπιστωθεί η πρωτοτυπία του αντικειμένου για το οποίο ζητείται προστασία. Οι ως άνω περιστάσεις μπορούν, στην καλύτερη περίπτωση, να αποτελούν μία από τις ενδείξεις της πρωτοτυπίας.

Απάντηση στα προδικαστικά ερωτήματα

62. Ως εκ τούτου, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο πρώτο και το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση C-580/23 καθώς και στο δεύτερο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση C-795/23 ότι το άρθρο 2, στοιχείο α′, το άρθρο 3, παράγραφος 1, και το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/29 έχουν την έννοια ότι έργο, όπως ορίζεται στις ως άνω διατάξεις, συνιστά ένα αντικείμενο που αντανακλά την προσωπικότητα του δημιουργού του, εκδηλώνοντας τις ελεύθερες και δημιουργικές επιλογές του (πρωτότυπο αντικείμενο). Δεν θεωρούνται δημιουργικές οι επιλογές που υπαγορεύονται από διάφορους περιορισμούς που δεσμεύουν τον δημιουργό κατά τη δημιουργία του επίμαχου αντικειμένου, αλλά ούτε και εκείνες που, αν και ελεύθερες, δεν φέρουν το αποτύπωμα της προσωπικότητας του δημιουργού ώστε να προσδίδουν στο αντικείμενο μια μοναδική όψη. Ειδικότερα, η δυνατότητα ελεύθερων επιλογών κατά τη δημιουργία δεν αποτελεί τεκμήριο της δημιουργικής τους φύσης. Περιστάσεις όπως οι προθέσεις του δημιουργού κατά τη δημιουργική διαδικασία, οι πηγές έμπνευσης του δημιουργού και η χρήση γνωστών σχημάτων, η πιθανότητα ανεξάρτητης παραγωγής παρόμοιου αντικειμένου ή ακόμη και η αναγνώριση του δημιουργήματος στους κύκλους των ειδικών μπορούν να ληφθούν υπόψη για την αξιολόγηση της πρωτοτυπίας του επίμαχου αντικειμένου. Ωστόσο, οι ως άνω περιστάσεις δεν είναι σε καμία περίπτωση καθοριστικές, καθώς το επιλαμβανόμενο της υπόθεσης δικαστήριο πρέπει να βεβαιωθεί ότι το επίδικο αντικείμενο είναι πρωτότυπο, προκειμένου να μπορεί να κηρύξει την προστασία του βάσει του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας.

Επί της αξιολογήσεως της προσβολής

63. Με το τρίτο και το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, τα οποία προτείνω να εξετασθούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο στην υπόθεση C-580/23 ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί ο τρόπος με τον οποίο πρέπει να αξιολογείται τυχόν προσβολή των αποκλειστικών δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας βάσει του άρθρου 2, στοιχείο α′, του άρθρου 3, παράγραφος 1, και του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/29. Το εν λόγω ερώτημα αποσκοπεί, πιο συγκεκριμένα, αφενός, στο να διευκρινισθεί αν το επίμαχο έργο πρέπει να είναι αναγνωρίσιμο στο αντικείμενο που φέρεται να προσβάλλει το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας ή αν αρκεί να δημιουργείται η ίδια συνολική εντύπωση, και αφετέρου, ποια είναι η σημασία στην εν λόγω αξιολόγηση στοιχείων όπως ο «βαθμός πρωτοτυπίας» του έργου, η κοινή πηγή έμπνευσης των δύο συγκρουόμενων αντικειμένων και το γεγονός ότι υφίσταται ήδη ή είναι πιθανό να δημιουργηθεί παρόμοιο αντικείμενο ανεξάρτητης παραγωγής.

64. Ως προκαταρκτική παρατήρηση, επισημαίνω τη σπουδαιότητα των ως άνω ερωτημάτων για τη διαφύλαξη των αντίστοιχων σκοπών των δύο εν λόγω συστημάτων προστασίας. Κατά τη γνώμη μου, η ορθή εφαρμογή των αντίστοιχων κριτηρίων κάθε συστήματος για τη διαπίστωση της προσβολής είναι εξίσου σημαντική με εκείνη των κριτηρίων παροχής προστασίας. Ωστόσο, φρονώ ότι ο προβληματισμός, τόσο από πρακτική δικαιοδοτική όσο και από θεωρητική άποψη, επικεντρώνεται πολύ συχνά σε αυτή τη δεύτερη πτυχή, εις βάρος της πρώτης.

Επί των κριτηρίων της προσβολής

65. Τα κριτήρια για τη διαπίστωση της προσβολής στηρίζονται σε διαφορετική λογική στα δύο επίμαχα συστήματα προστασίας. Στο δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας η προσβολή είναι η συνέπεια της χρήσης του έργου χωρίς την άδεια του δημιουργού[23]. Αυτή η χρήση μπορεί να συνίσταται, ειδικότερα, στην αναπαραγωγή του έργου και, ενδεχομένως, στη μετέπειτα παρουσίαση της εν λόγω αναπαραγωγής στο κοινό ή στη διανομή αντιγράφων του αναπαραγόμενου έργου. Το Δικαστήριο έχει επισημάνει ότι η αναπαραγωγή δύναται να αποτελεί εν μέρει αναπαραγωγή, και να αφορά ακόμη και ένα σχετικά μικρό μέρος του έργου, υπό την προϋπόθεση ότι αυτό το μέρος, αυτό καθεαυτό, εκφράζει την προσωπική πνευματική εργασία του δημιουργού[24]. Το Δικαστήριο έχει κρίνει επίσης, κατ' ουσίαν, όσον αφορά τα φωνογραφήματα, ότι, για την ύπαρξη προσβολής, η αναπαραγωγή πρέπει να είναι αντιληπτή στο αντικείμενο που φέρεται να προσβάλλει το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας[25]. Η ως άνω εκτίμηση μπορεί, κατά τη γνώμη μου, να μεταφερθεί και να εφαρμοστεί και στα έργα.

66. Αντιθέτως, στο δίκαιο των σχεδίων και υποδειγμάτων, η αναπαραγωγή στοιχείων του προστατευόμενου αντικειμένου ουδόλως είναι αναγκαία για τη διαπίστωση της προσβολής. Η έκταση της προστασίας βάσει αυτού του δικαιώματος καταλαμβάνει τα σχέδια ή υποδείγματα εκείνα που δεν προκαλούν διαφορετική συνολική εντύπωση σε σύγκριση με το προστατευόμενο σχέδιο ή υπόδειγμα[26]. Επομένως, σε αυτό το σύστημα προστασίας, ουδόλως ασκεί επιρροή το αν το προστατευόμενο σχέδιο ή υπόδειγμα είναι αναγνωρίσιμο στο αντικείμενο που φέρεται να προσβάλλει το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας, καθόσον σημασία έχει η συνολική εντύπωση, και το αν η ομοιότητα μεταξύ των δύο συγκρουόμενων αντικειμένων είναι αποτέλεσμα ανεξάρτητης αναπαραγωγής ή δημιουργίας, καθόσον το κριτήριο προστασίας είναι αντικειμενικό.

67. Συνεπώς, για να διαπιστωθεί προσβολή του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας, το επιλαμβανόμενο της υπόθεσης δικαστήριο πρέπει να προσδιορίσει εάν τα δημιουργικά στοιχεία του προστατευόμενου έργου, δηλαδή εκείνα τα οποία αποτελούν έκφραση επιλογών που αντανακλούν την προσωπικότητα του δημιουργού του, έχουν αναπαραχθεί κατά τρόπο ώστε να είναι αναγνωρίσιμα στο αντικείμενο που φέρεται να προσβάλλει το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας. Βεβαίως, η αναπαραγωγή δημιουργικών στοιχείων σε ένα χρηστικό αντικείμενο του ίδιου τύπου μπορεί επίσης να οδηγήσει στη διαπίστωση ότι δεν υπάρχει διαφορετική συνολική εντύπωση μεταξύ των δύο συγκρουόμενων αντικειμένων. Ωστόσο, αυτό δεν μπορεί να θεωρηθεί επαρκές για τη διαπίστωση προσβολής δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και, στην πράξη, δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να τεθεί από το δικαστήριο. Στο δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας, η ειδοποιός διαφορά μεταξύ δύο έργων δεν έγκειται στη συνολική εντύπωση, αλλά στις λεπτομέρειες που τα εξατομικεύουν και τα καθιστούν μοναδικά.

Επί της συνεκτιμήσεως άλλων στοιχείων

68. Πρώτον, φρονώ ότι η λύση της συνεκτιμήσεως του «βαθμού πρωτοτυπίας» ως καθοριστικού παράγοντα για την έκταση της προστασίας βασίζεται στη λογική του δικαίου των σχεδίων και υποδειγμάτων. Πράγματι, σε αυτό το σύστημα, τόσο η δεκτική προστασίας φύση ενός αντικειμένου όσο και η προσβολή της προστασίας του αξιολογούνται συγκρίνοντας τις

[23] Και εκτός, φυσικά, από περιπτώσεις εξαιρέσεων και περιορισμών των αποκλειστικών δικαιωμάτων.

[24] Απόφαση της 16ης Ιουλίου 2009, Infopaq International (C-5/08, EU:C:2009:465, σκέψη 48).

[25] Πρβλ. απόφαση της 29ης Ιουλίου 2019, Pelham κ.λπ. (C-476/17, EU:C:2019:624, σημείο 1 του διατακτικού).

[26] Άρθρο 9 της οδηγίας 98/71 και άρθρο 10 του κανονισμού 6/2002.

συνολικές εντυπώσεις που δημιουργούνται από τα εν λόγω σχέδια, λαμβανομένου υπόψη του βαθμού ελευθερίας του δημιουργού για τους σκοπούς αυτής της σύγκρισης [27]. Κατά συνέπεια, το επίπεδο του ατομικού χαρακτήρα καθορίζει την έκταση της προστασίας.

69. Αντιθέτως, στο δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας, η λογική αυτή δεν έχει εφαρμογή. Η πρωτοτυπία δεν είναι συνάρτηση της διαφοράς μεταξύ του προστατευόμενου έργου και άλλων αντικειμένων, αλλά είναι εγγενής στο έργο και προκύπτει από το προσωπικό αποτύπωμα του δημιουργού. Αφ' ης στιγμής το έργο είναι πρωτότυπο, προστατεύεται, μεταξύ άλλων, από την αναπαραγωγή δημιουργικών στοιχείων, ανεξαρτήτως της «έντασης» με την οποία ο δημιουργός εξέφρασε αυτή τη δημιουργικότητα. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο διευκρίνισε ρητώς ότι η έκταση της προστασίας βάσει της οδηγίας 2001/29 δεν εξαρτάται από τον βαθμό δημιουργικής ελευθερίας που διέθετε ο δημιουργός και, επομένως, είναι η ίδια για όλα τα έργα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας [28].

70. Το συμπέρασμα αυτό ισχύει, φυσικά, με την επιφύλαξη του κανόνα ότι, σε περίπτωση εν μέρει αναπαραγωγής ενός έργου, μόνο η αναγνωρίσιμη αναπαραγωγή δημιουργικών στοιχείων συνιστά προσβολή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας [29]. Ωστόσο, στην περίπτωση μιας τέτοιας αναπαραγωγής, το γεγονός ότι έχουν γίνει τροποποιήσεις σε στοιχεία που δεν είναι δημιουργικά δεν αρκεί για να αποτραπεί η διαπίστωση προσβολής δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας.

71. Δεύτερον, όσον αφορά την κοινή πηγή έμπνευσης των δύο συγκρουόμενων αντικειμένων, ενδεχομένως να ανακύψουν διάφορες καταστάσεις, αλλά ο κανόνας παραμένει ο ίδιος, δηλαδή η αναγνώριση της αντιληπτής αναπαραγωγής των δημιουργικών στοιχείων. Οσάκις το αντικείμενο για το οποίο ζητείται προστασία αποτελείται από γνωστά στοιχεία των οποίων η διάταξη είναι η μόνη που είναι πρωτότυπη, η αναπαραγωγή αυτής της διάταξης θα συνιστά προσβολή του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας, ενώ η απλή αναπαραγωγή γνωστών στοιχείων δεν θα συνιστά τέτοια προσβολή. Όταν η πηγή έμπνευσης των δύο συγκρουόμενων αντικειμένων είναι το ίδιο προγενέστερο αντικείμενο, σχέδιο ή υπόδειγμα, μόνο τα «νέα» δημιουργικά στοιχεία είναι πρωτότυπα στο παράγωγο έργο και μόνη η αναπαραγωγή αυτών των νέων στοιχείων συνιστά προσβολή του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας στο έργο. Τέλος, το γεγονός και μόνον της υιοθέτησης της ίδιας καλλιτεχνικής τάσης ή του ίδιου καλλιτεχνικού ρεύματος με εκείνα του δημιουργού προγενέστερου έργου δεν συνιστά, ασφαλώς, προσβολή του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας αν δεν υπάρχει αναπαραγωγή δημιουργικών στοιχείων του έργου αυτού.

72. Τρίτον, η πιθανότητα ανεξάρτητης παραγωγής παρόμοιου αντικειμένου, όπως έχω ήδη επισημάνει [30], στην περίπτωση των έργων εφαρμοσμένης τέχνης, για τα οποία η δημιουργική ελευθερία των δημιουργών είναι σχετικά περιορισμένη, δεν αποκλείεται, ακόμη και όταν το παρόμοιο αντικείμενο ενδέχεται να χαρακτηρίζεται από ορισμένο βαθμό πρωτοτυπίας. Στην κύρια δίκη στην υπόθεση C-580/23, η Mio διατείνεται, ειδικότερα, ότι το υπόδειγμά της, το οποίο φέρεται να προσβάλλει το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας, αποτελεί αντικείμενο ανεξάρτητης παραγωγής και δεν αποτελεί αναπαραγωγή του υποδείγματος της Asplund. Εφόσον το αιτούν δικαστήριο διαπιστώσει, βάσει των κρίσιμων στοιχείων της διαφοράς της κύριας δίκης, ότι τούτο πράγματι συμβαίνει, θα οδηγηθεί στο συμπέρασμα ότι δεν υπάρχει προσβολή.

[27] Όσο μεγαλύτερος είναι ο βαθμός ελευθερίας τόσο περισσότερο διαφορετικά πρέπει να είναι τα συγκρουόμενα σχέδια ώστε να μη δημιουργούν την ίδια συνολική εντύπωση.

[28] Πρβλ. απόφαση Cofemel (σκέψη 35 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[29] Βλ. σημείο 65 των παρουσών προτάσεων.

[30] Βλ. σημείο 58 των παρουσών προτάσεων.

Από την άλλη πλευρά, ακόμη και η απλή πιθανότητα ανεξάρτητης παραγωγής παρόμοιου αντικειμένου δεν μπορεί να δικαιολογήσει τη μη χορήγηση προστασίας βάσει του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας σε περίπτωση που διαπιστωθεί η αναπαραγωγή δημιουργικών στοιχείων.

Απάντηση στα προδικαστικά ερωτήματα

73. Ως εκ τούτου, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο τρίτο και το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση C-580/23 ότι το άρθρο 2, στοιχείο α′, το άρθρο 3, παράγραφος 1, και το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/29 έχουν την έννοια ότι, για να διαπιστωθεί προσβολή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, το επιλαμβανόμενο της υπόθεσης δικαστήριο πρέπει να προσδιορίσει εάν τα δημιουργικά στοιχεία του προστατευόμενου έργου έχουν αναπαραχθεί κατά τρόπο ώστε να είναι αναγνωρίσιμα στο αντικείμενο που φέρεται να προσβάλλει το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας. Απλώς και μόνον το γεγονός ότι τα δύο συγκρουόμενα αντικείμενα δεν δημιουργούν διαφορετική συνολική εντύπωση δεν αρκεί για τη διαπίστωση μιας τέτοιας προσβολής. Η έννοια του «βαθμού πρωτοτυπίας» του προστατευόμενου έργου δεν ασκεί επιρροή όσον αφορά την εν λόγω αξιολόγηση. Καίτοι η ανεξάρτητη παραγωγή παρόμοιου αντικειμένου δεν συνιστά προσβολή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, εντούτοις, ακόμη και η απλή πιθανότητα ανεξάρτητης παραγωγής του εν λόγω αντικειμένου δεν μπορεί να δικαιολογήσει τη μη χορήγηση προστασίας βάσει του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας όταν διαπιστώνεται η αναπαραγωγή δημιουργικών στοιχείων του προστατευόμενου έργου.

Πρόταση

74. Βάσει όλων των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα του Svea Hovrätt Patent- och marknadsöverdomstolen (εφετείου Στοκχόλμης, δικάζοντος ως δευτεροβάθμιου δικαστηρίου διαφορών βιομηχανικής ιδιοκτησίας και εμπορικών υποθέσεων, Σουηδία) και του Bundesgerichtshof (Ανωτάτου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου, Γερμανία) ως εξής:

1) Δεν υφίσταται στο δίκαιο της Ένωσης σχέση κανόνα-εξαίρεσης μεταξύ της προστασίας βάσει του δικαίου των σχεδίων ή υποδειγμάτων και της προστασίας βάσει του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας, με αποτέλεσμα να τίθενται, κατά την εξέταση της πρωτοτυπίας των έργων εφαρμοσμένης τέχνης, υψηλότερες απαιτήσεις απ’ ό,τι στην περίπτωση άλλων ειδών έργων.

2) Το άρθρο 2, στοιχείο α′, το άρθρο 3, παράγραφος 1, και το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/29/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας,

   έχουν την έννοια ότι:

   έργο, όπως ορίζεται στις ως άνω διατάξεις, συνιστά ένα αντικείμενο που αντανακλά την προσωπικότητα του δημιουργού του, εκδηλώνοντας τις ελεύθερες και δημιουργικές επιλογές του (πρωτότυπο αντικείμενο). Δεν θεωρούνται δημιουργικές οι επιλογές που υπαγορεύονται από διάφορους περιορισμούς που δεσμεύουν τον δημιουργό κατά τη δημιουργία του επίμαχου αντικειμένου, αλλά ούτε και εκείνες που, αν και ελεύθερες, δεν φέρουν το αποτύπωμα της προσωπικότητας του δημιουργού ώστε να προσδίδουν στο αντικείμενο μια μοναδική όψη. Ειδικότερα, η δυνατότητα ελεύθερων επιλογών κατά τη δημιουργία δεν αποτελεί τεκμήριο

της δημιουργικής τους φύσης. Περιστάσεις όπως οι προθέσεις του δημιουργού κατά τη δημιουργική διαδικασία, οι πηγές έμπνευσης του δημιουργού και η χρήση γνωστών σχημάτων, η πιθανότητα ανεξάρτητης παραγωγής παρόμοιου αντικειμένου ή ακόμη και η αναγνώριση του δημιουργήματος στους κύκλους των ειδικών μπορούν να ληφθούν υπόψη για την αξιολόγηση της πρωτοτυπίας του εν λόγω αντικειμένου. Ωστόσο, οι ως άνω περιστάσεις δεν είναι σε καμία περίπτωση καθοριστικές, καθώς το επιλαμβανόμενο της υπόθεσης δικαστήριο πρέπει να βεβαιωθεί ότι το επίδικο αντικείμενο είναι πρωτότυπο, προκειμένου να μπορεί να κηρύξει την προστασία του βάσει του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας.

3) Το άρθρο 2, στοιχείο α′, το άρθρο 3, παράγραφος 1, και το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/29

έχουν την έννοια ότι:

για να διαπιστωθεί προσβολή του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας, το επιλαμβανόμενο της υπόθεσης δικαστήριο πρέπει να προσδιορίσει εάν τα δημιουργικά στοιχεία του προστατευόμενου έργου έχουν αναπαραχθεί κατά τρόπο ώστε να είναι αναγνωρίσιμα στο αντικείμενο που φέρεται να προσβάλλει το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας. Απλώς και μόνον το γεγονός ότι τα δύο συγκρουόμενα αντικείμενα δεν δημιουργούν διαφορετική συνολική εντύπωση δεν αρκεί για τη διαπίστωση μιας τέτοιας προσβολής. Η έννοια του «βαθμού πρωτοτυπίας» του προστατευόμενου έργου δεν ασκεί επιρροή όσον αφορά την εν λόγω αξιολόγηση. Καίτοι η ανεξάρτητη παραγωγή παρόμοιου αντικειμένου δεν συνιστά προσβολή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, εντούτοις, ακόμη και η απλή πιθανότητα ανεξάρτητης παραγωγής του εν λόγω αντικειμένου δεν μπορεί να δικαιολογήσει τη μη χορήγηση προστασίας βάσει του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας όταν διαπιστώνεται η αναπαραγωγή δημιουργικών στοιχείων του προστατευόμενου έργου.